

CSALÁD ÉS ISKOLA.

NEVELÉS-OKTATÁSÜGYI SZAKKÖZLÖNY,

szülők, kisednevelők, tanítók és a nevelésügy barátai számára.

KIADJA A KOLOZSMEGYEI TANÍTÓ TESTÜLET.

FŐMUNKATÁRSÁK:

HEGEDÜS ISTVÁN

ÉS

KISS SÁNDOR.

Megjelenik — július és augusztus havakat kivéve — havonként kétszer, legalább egy ivnyi tartalommal.

Előfizetési ára: egész évre 3 frt, félévre 1 frt 50 kr. Pályázatok s egyéb hirdetések petit soronként 5 kral számítatnak.

E közlöny beltartalmát illetők a szerkesztőhöz (lakik a belső-középutcában 31. sz. a.); az előfizetési pénzek, hirdetések és reklamációk pedig — Propper Ferencz egyleti pénztárnok címén — a kiadó hivatalba (csillagútcza, 15. sz. a.) küldendők.

A mi apró kényuraink.

(Befejező közlemény.)

Majd a tudományos iskolázás s leányokra nézve a nevelő intézet következik. Amaz elsőbbre nézve a szülők helyzete kétféle: vagy értenek a középiskolai oktatás feladatához s módjához, vagy nem. Az elsőbb eset kedvezőbb. Az atya a már oly bonyolódott és sokoldalú oktatáshoz nem segédkedhetik, sőt alig ügyelhet fel is rá; de gyermekének tehetségeit észlelni, annak figyelmét s tanulmányait az élet talajára vonni le s azon tenni próbára, a józan házi ész alkalmazásával egészíteni ki az oktatást s komoly erkölcsi irányt adni az értelmi fejlődésnek: módjában áll és kötelessége. Fődolog pedig a tanuló elméjének, tehetségeinek, hajlamainak méregetése a tudományos oktatás céljaihoz képest. Komoly megfontolása ama kérdéseknek: alkalmas-e fia a tudományos pályára, vagy idején más élet-utat kell választania, — s ha alkalmas, mire leginkább? Nehéz kérdések s még nehezebb a mi velők jár, a növendékek önismeretre vezérlése, szívöknek, akaratoknak szülei kézben tartása, hajlíthatóságok megóvása, és a mi szintén ide tartozik: a tudományos képződés erkölcsi irányának megadása, vezetése, az akarat és erkölcsi erő önállóságra fejlesztése. Sokan az iskolától várják és kívánják ezt. Hibásan; az e célra igen keveset tehet. Ritka eset, hogy lehetségessé váljék a tanítónak növendéke szívét egészen kezébe venni, vele anynyit érintkezni, hozzá oly közel férkezni, hogy reá nagy hatást tehessen. A szülőknek van ez—

ha kezdettől fogva jól jártak el — főképp módjában és áll kötelességökben. Ha nem tették azt, a mi kell, félő hogy keserű meglepetés vár reájok; arra ébrednek fel, hogy gyermekök a pálya közepén elakadt, az iskola vagy az élet útján sem elő sem hátra nem nyílik számára pálya s erkölcsi és értelmi tekintetben tönkre jutott ifjúval állanak szemben.

Még szomorúbb a hozzá nem értők helyzete. Ezek mindent „disjotisque“ — magyarul mondva — a véletlenre bíznak. Míg gyermeköket s általok magokat „nagyokká s boldogokká“ akarják tenni, de csak távolról sem bírják felfogni a növendék valódi értékét, hivatását, gyakran értelmetlenségök miatt felhasználtatni s feláldoztatni engedik magokat és nem ritkán társadalmi erkölcs-rontókat s értelmi proletárokat szaporítanak, kik éppen szüléiknek is vérlázító hálátlansággal fizetnek. A közönségnek átkot, magoknak kényurakat neveltek. Sok kell ahhoz, hogy valaki tudományos pályára lépett ifjúnak lehessen vezére, mint apa, mint szülő. Legalább is a józan ész és erkölcsi erő magas foka; állandó éberség és eszély. Óhajtható volna, hogy a ki ily tulajdonok nagy mértékével nem bír, ki gyermeke tudományos oktatását mély belátás által ellenőrizni sem tudja, más felé irányozza annak élete pályáját, nem arra, melyen ő már a gyenge korút sem tudja kíséreni. És óhajtható kiváltképpen, hogy a tanítók ily ellenőrizetlen növendékek irányában legyenek valóban — nevelők, kik a tehetségteleneket vagy rossz hajlamúakat minél előbb akarják és tudják más élet nemére útasítani. Óhajtható végre, hogy épp e célra adassék a valóban eszes és tapasztalt

tanároknak: tekintély, melylyel az értelmetlen szülék ellenében élhessenek, és e végre függetlenség tanulók számától, tandíjtól, magánkeresetek szükségétől stb. Ha kell a cél, kelljenek az eszközök is.

Leány gyermekek felsőbb és részben alsóbb iskolai pályája nevelő-intézetekben s a most alapulni kezdett felsőbb leányiskolákban folyik le. A mi időnk gyógyítja a társadalom sebeit. A nőtlenség elterjedése, családtatlanság, fényűzés, — nők emancipációja vagy legalább hivatalokra alkalmazása, függetlensége, férfiak és nők egyenlő értelmi képessége, sőt emezek élesebb elméje, orvosi hivatása stb. — ez eszmék és hasonlók nyúzsognak a családapák, anyák, leánykák fejében. Az önállóság vágyása erősen megszállja már kis koruktól fogva a mai idők szülőiteit s mindinkább erősödik e vágy, miután látják, hogy a szülék is igyekeznek önállóknak lenni és függetlennek a család gondjaitól s olykor nagyon is szabadok és szabadosok is — erkölcsiképpen. És a növendéket megerősítik ily vágyásaikban a felsőbb iskolák, a nevelőintézetek, melyekből igen gyakran nem igen hoznak egyebet haza, mint csakugyan az önállóság nagy mértékét, külső műveltséget, kényes finomultságot, műérzéklet, módos viseletet, nagy igényeket — a szegény prózai gondolkozású szülék nagy gyötrelmére. Megszabadították ezek magokat a nevelés gondjaitól; igen nagyra szánták s neveltették őket: de keserűen lakolnak érték. A kis gondok helyébe nagy bajokat árasztottak önfőjökre. És azért nem annyira a nevelő intézetek vádolhatók, mint a szülék magok. Azok azt teszik, mit ezek többsége akar. Ezeknek kellene tudni: mit lehet és kell az intézetektől várni s mily szüléknek mi célra kell azokba adni növendékeiket. A társadalmi egyenlőség szép szó; de nem foglalja azt magában, hogy minden valamenynyire módos szüléknek gyermeke arisztokratái vagy főúri nevelést kapjon és ily viseletet sajátítson el.

A „kis öregek“ másutt is, a családban is hamar fejökbe veszik a szerencse-csinálás érdekét és feladatát. Sokszor a szülék hangoztatják e szót gyermekeik előtt. És ehhez készítik elő. Orvos lesz belőle, mert ügyes bánásmódú és jó udvarló; ügyvéd mert vitatkozó; katona, mert jó

termetű stb. És a leányka szépsége s kelleme nagy reményeket gerjeszt ideje korán, melyeket nem igen titkolnak előtte sem. A gyermek idő előtt megszűnik gyermek lenni; úgy követel, mint a ki már is „szerencsét csinált.“ Csak a véletlenül eszesebbek rimázkodnak olykor szüleiknek úgy, mint egy ifjú Augier E. „Jeunesse“-ében: anyám engedj, hogy még ifjú lehessen!

Minő zaklatáson mennek át szegény szülék apró kényuraik és kényurnőik által, azt csak az sejtethi, ki mint nyilvános tanító, akarva nem akarva, sok család benső életének ismeretére jutott el. De sok szánandó apa és özvegy anya tragédiája is tanúsítja. Fátyolt reá! Csakhogy a fátyol, sőt a tapasz sem gyógyíthatja meg a társadalom sebeit, melyek a legmélyebben rejtező okokból minden lépten kiújulnak. A gyógyszer egyedül a szülék nevelési erélyének, benső és erkölcsi értékének fokozása lehetne. S erre való eszméltetés volna e soroknak is céljuk.

Nem újabbkori nevelő intézeteinknek akarom hadat izenni. Az állam, úgy látszik, kénytelen kellen, sokat magára veszen a családok tendenciáiból. Más nem tehet; de óhajtható, hogy a családok fejei se mulasztják el kötelességöket, az állam és társadalom jó célú törekvései mellett. A szülék ne bocsássák ki kezökből a hatalmat, melyet a természet adott, melyet semmi sem pótolhat; gyakorolják vallás-erkölcsi hivatásukat kezdettől végig, szeliden és erélyesen. E végre

győződjenek meg, hogy a nevelést, javítást magokon kell kezdeniek. Nem nevelhet jól, ki valódi komoly erkölcsiséggel és erővel nem bír; kinek intő, fenyítő szózatát komoly erkölcsiség adta tekintély nem erősíti. Engedelmisséget csak az ilyen hatalom és tekintély érdemel és eszközölhet.

A szülék tekintélyének legalább is kell annyit érni erkölcsileg, mint a tanintézeteké érhet tudományos és művelődési ügyben. És a valódi művelődést soha sem szabad a külső, a viselet- vagy öltözetbeli művelődéssel öszszeszevárnai. A külső is kell; de ez csak mellékes. Fődolog amaz, melynek alapja értelmi és erkölcsi erő.

Pessimismusnak vagy korszerű életbölcselesnek (a kornak kell függeni a bölcseles örök elveitől, nem megfordítva!) sohasem szabad any-

nyira menni, hogy az életet a véletlen játéknak, kockásnak, lutrinak vagy szerencsejátéknak tekintsük, és ilyen gyanánt tekintessük növendékeinkkel. „A hív jutalmat kap” — azt mondja a magyar nép éneke. Értelmi kincs, erkölcsi erő elveszi jutalmát bármely időben, szerencse-keresés nélkül is.

Ily nézetek érvényesítése családi körben és iskolákban sok rossz hajlamot legyőz, sok növendéket megment a valósíthatatlan ábrándozásoktól, sok szülőt megszabadít az apró kényurak zaklatásaitól.

Mindez csak jó szó, egyéb semmi. De a jó szó — mondja egy angol — kevésbe kerül és mégis sokat érhet. „Good words are much worth and cost little” (Herbert).

Imre Sándor.

A könyvnélkülötetés és megkezdése.

(Folytatás)

Nem tagadhatjuk, hogy a gyermek szellemi fejlődése a látottak, hallottak utánzásának az eredménye. A természettől rá van utalva a kised, hogy másokat utánozzon; erre készíti őt tudás- és cselekvésvágya. Játékai, beszéde mind csak az utánzatok különböző csoportosításai. A mely dolgok a gyermek hajlamának, ügyességének és felfogásának megfelelnek, azokat készséggel utánozza az iskolában is; mert érzi, tudja, hogy saját erejéből, magára hagyatva nem tudná sem kigondolni, sem oly szépen és jól eléállítani.

És ha már valamely állandó becses bíró gondolat szabatosan van előadva, tehát a szép tartalom szép alakban van előállítva, — és e szépségek felfogására a gyermek figyelme fel van hívva, és értelme rásegítve, miért ne kívánhatnók meg, hogy ily alakban sajátítsa el? Így szokik helyes és szabatos kifejezéshez, mert gondolatai az adott alak keretébe rendeződnek. Magunkon tapasztalhatjuk, hogy ha valamely kiválóbb író munkáival huzamosabb ideig foglalkozunk az ő gondolkozásmódjának s irányának egy s más sajátosságai reánk is elragadnak.

Továbbá szokineset gyűjt a gyermek a könyvnélkülözés alkalmával s az egyes szövegeket is tanulja szabatos szövegtel és a maga helyén használni. Menynyi tárgy és menynyi gondolat jön elé az iskolai tanítás folytán, a melyek a gyermek szükkörű életében, korlátolt viszonyai között soha elé nem fordulnak. Az ilyeneket hiába biznók az életre; ezeket magának az iskolának kell a gyermek lelkébe beültetni és meggyökereztetni.

Azt sem tagadhatjuk, hogy tudományunk raktára az emlékező tehetség, s ha e diák közmondást: „Tantum

scimus, quantum memoria tenemus.” (annyit tudunk, a mennyit emlékezetünkben megtartunk) nem úgy értelmezzük is, hogy a mi emlékezetünkben van, azt mind tudjuk is, értjük is; de azt el kell belőle fogadnunk, hogy a mi nincs meg az emlékezetünkben, a mit elfelejtettünk, azt csakugyan nem tudjuk, nem értjük. És vajjon az emlékező tehetséget a helyesen vezetett könyvnélkülözéssel nem lehet-e gyakorolni, edzeni? Igen sok példa bizonyítja, hogy a ki sokáig nem gyakorolta a szó szerinti beemlékezést, úgy kijött belőle, hogy azontúl az emlékező tehetsége merőben képtelen lett rá. Pedig sokszor jó hasznát venné az illető, ha tudna könyvnélkülözni; némely pályán éppen szükséges, mint p, a papi, tanítói pályán.

Az elmondottak után, úgy gondolom, megadhatjuk a helyesen vezetett könyvnélkülözésnek is a maga jogosultságát illő határok között.

Lássuk már, hogyan képesítsük a gyermeket fokozatosan arra, hogy tudjon értelmesen és haszonnal könyvnélkülözni.

Az ide vezető út egész addig, a míg a gépies begyakorlás következik, csak az, a melyen halad a szakértő tanító, midőn kis tanulóit lépésről lépésre rásegíti, hogy hogyan vegyék hasznát írási és olvasási készségüknek. Tehát az első lépést már akkor megteszi, a mikor tanítja őket írni és olvasni. Midőn a kezdő tanuló egy szót kiolvasott, s a tanítója meg kérdezi, hogy mit olvasott s mit ért alatta? — nem egyéb a célja, mint az, hogy a gyermek ne elégedjék meg a betűk hangjainak egy szóban való kimondásával, hanem szokja meg, hogy a szó jelentésére is azonnal gondoljon rá.

Midőn a tanuló minden betűt megismert, tehát már mondatokat tud olvasni, s a tanító ezeket nyelvtanilag elemezteti (azaz kérdezi a mondat alanyát: „ki tette?” állítmányát: „mit tett?” stb.) a tulajdonképpeni célnak itt is annak kell lennie, hogy a gyermeket a mondat által kifejezett gondolat felfogására s minden oldalú megértésére vezesse,

A harmadik nagy lépést célunk felé akkor teszi a tanító, midőn egy összefüggő egész olvasmányt olvasat végig tanítványával, s aztán — betétetvén a könyvet — elmondhatja; velők emlékezetből, látni akarván, hogy mit és mennyit tartottak meg belőle. Tudjuk jól, hogy ez nem egy két napi munka eredménye, sőt ha a tanulót fokozatosan nem szoktatták a helyes és tudatos olvasáshoz, évek múltán sem lesz képes rá, hogy olvasmánya tartalmát egyszeri átolvasásra megértse és saját szavaival elmondja, pedig lehet, hogy az olvasmány az ő felfogása körét nem haladja túl, s ha ugyanazt, a helyett hogy ő olvassa el, valakitől elmondva hallaná, megértené s ő is el tudná mondani.

Már pedig a míg a gyermek nem képes arra, hogy olvasmánya tartalmát egyszeri, legfeljebb kétszeri átolvasásra felfogja s legalább nagyjában, de összefüggéssel saját szavaival elmond-

ja: mindaddig nem jött el az ideje annak, hogy gnerejére hagyva őt, azon olvasmány szószerinti beemlékezésre kényszerítsük. Mert ha az értelem, a dologba való belátás nem mehet segélyére az emlékezetnek, csak magolás lesz belőle.

A dolog természetében fekszik, hogy addig ne hagyjuk a gyermeket a maga mentére, azaz ne bizzuk egészen rá a munkát, a míg meg nem tanítottuk, hogy a végrehajtásához szükséges eszközzel hogy kell bánni? Hogyan vegye hnsznát a könyvnek, ha nem tudja használni?! . . .

Nincs miért itt arra az esetre gondolnunk, midőn a kis gyermeket hallás után, csak is elő-és utánmondás által tanítják be valamire, péld. névnapki köszöntőre, vagy valami alkalmi versre, mert az ilyen könyv nélküli közlésnek nincs más fogása, mint mindaddig mondani s mondatni a szavakat, míg a gyermek szajkómódra betanulta. Mi most a tanulóknak önerején való könyv nélküli közlését tartjuk szem előtt.

Paal Ferencz.

(Befejezése a jövő számban.)

A népoktatás haladásának egyik legnagyobb akadályá.

Csak egy futó pillantást kell vetnünk az általános népoktatás állapotára a közel múltban és a jelenben; csak egy rövid összehasonlítást kell tennünk a kettő közt: s azonnal látni fogjuk a nagy különbséget s azon haladást, mely lelkünket örömmel s a jövő iránt reménnyel tölti el. Valóban, kevés nemzet produkál ily rövid idő alatt annyira eredményt.

Mint a forrásvíz, melyet egy torlasz a völgyben vesztegmaradásra kényszerít, posványnyá változva a parti növényeket iszappal önti el, s így azok kora kipusztulását idézi elé: úgy a népoktatás veszteglő maradása csak egy pár évtizeddel is ezelőtt az emberi lélekre s a nép ébredő szellemére károsan ható vala.

Azonban ezen állapot nem maradt örökre így. Népoktatásunk ügye történetében az 1868. év forduló pontot képez. Halhatatlan emlékű br. Eötvösünk, az akkori cultusminiszter, lánglelkével hamar felismerte a népnevelés magasabb intentióját s megalkotá a népoktatási törvényt, s ezzel megnyitá az utat, melyen haladva a kulturállamok sorába emelkedhetünk. Hazafias kormányunk kezébe vette a népoktatás ügyét s megindítá az üdvös reformok hosszú sorát; maga ment elől s utána a haladók nagy tábora. A példa hatott. Tanítók és tanügybarátok a haza egyik végétől a másikig a népművelés oltára körül csoportosultak: tenni, fáradni, munkálni. S ezzel a népoktatás ügye új korszakba lépett. Tanítóképző intézetek, reáliskolák, polgári és népiskolák nagy számmal állítottak, a régiéket újjá szerveztették, humanus intézetek létesültek; a tanítás új paedagogiai elvek alapján vezettetik;

a tanügyi irodalom feltűnő arányban emelkedett, tanító egyesületek alakultak, — szóval: mindenütt egyetemes mozgás, egyetemes haladás tapasztalható. Mindezek egy rövid időnek oly nagy eredményei, az általános ügybuzgóságnak oly productumai, melyek könnyen vezethetnének azon gondolatra: hogy már biztosítva van a nevelésügy; e határvonalon kívül több tenni való nincs; csak ezt kell tovább fejleszteni s a végecélt biztosan elérhetjük.

Azonban ne ringassuk magunkat illuziókban! Ezzel még nincs biztosítva a népoktatás ügye általános haladása; még mind nagy akadályok állják haladásának útját. Mert tudnunk kell, hogy az iskola és tanító az oktatás eredményének csak egyik faktorát teszik.

A népoktatás valódi célját csak akkor éri el, az iskolák kívánt eredményt csak akkor és úgy mutathatnak fel, ha iskola és család, tanító és szülő, mint nevelők, egyesített erővel, szakértelemmel együtt működnek, egymás munkáját egészítik ki. E nélkül a legbuzgóbb tanító sem képes a kívánt sikert biztosítani; e nélkül a népiskola működése igen sok esetben „azon járműhöz hasonló, melyre két ellenirányú erő hatván, többnyire mozdulatlanul vesztegel, vagy nem a célzott irányban halad.“

A szülői háztól iskolába járó gyermeket úgy képzelem, mint a növényt. Mindkettő két helyről veszi táplálékát. A növény a földből és a körülötte lévő léghőből él: a gyermek lelki táplálékot kap a szülői háztól és iskolától.

És valóban, ha nagy a feladat, mely a népiskolák és tanítók vállaira néhezül, bizonyára nagy az is, mely a népoktatás terén a szülőknél jut osztályrészül. És a mily nagy a szülők ebbeli hivatása, épp oly elszomorító látni, hogy nagy részük — tisztelet a kivételeknek — mily alanti fokán áll nagy horderejű feladata tudatának.

A nevelés terén történt újabb mozgalmak, úgy látszik, nyom nélkül vonultak el a szülők nagy tömege felett. Mint a tavaszi első meleg napsugár a fagyos földréteget felolvasztás nélkül hagyja: úgy a népoktatás körül kifejtett eszmék, lelkes törekvések sem tudták még mozgásba hozni, tette buzdítani a nép zömét.

Innen magyarázható meg aztán az egyes vidéki községekben uralgó azon közönyösség, melylyel az iskola újra szervezése körül minden lépten-nyomon találkozunk, s mely az ügyet annyira zsibbasztja, hogy sokszor az érdeklődésben folyta, tott legönzettelenebb törekvés is hajótörést szenved.

A mely községben egy erős községi iskola szervezéséről volt szó, a szülők közönynyel fogadták; s a hol létesült is ilyen, csak olyan biz az, mint a fővényre épített ház, — nem bír semmi biztosabb alappal. A község tartja az iskolát, a míg az állam fizeti; választ tanítót, de csak úgy, ha más ad neki fizetést; s általában nagyon vigyáz a nép arra, hogy ha az állam megvonná a maga segélyét, azonnal semmisüljön meg minden. — Bizony nem fogják ők annak terheit hordozni!

Nem tudok egyetlen községet sem, hol a közelebről állított iskolának a község vagy egyesek részéről alap-

vagyon lett volna letéve, bármily csekély mértékben is. Ehez hasonló büzgőságot találunk az iskola berendezésében is. Ha valami keveset tesznek is a szülők, nem jó akarattól, hanem a hatalom kényszerítésének engedve teszik.

Aztán ugyan ők gyakran elkövetik azt a hibát is, hogy családjok körében a gyermek előtt a tanítóról kicsinylőleg beszélnek, néha még szidalmaznak is, ha a gyermekek az iskolában némi büntetésben részesül. A gyermekek pedig iskolai feladataikat a háznál nem végezhetik, mert a szülők, azon nézetből indulva ki, hogy azért adják iskolába gyermekeiket, hogy ott tanuljanak s ne a háznál, otthon nem engedik meg a tanulást, hanem más nemű foglalkozást adnak nekik. S mindezek mellett hány gyermek viszen az iskolába a családban felvett rossz szokásokat, veszélyes hajlamokat?!

A szülők ezen tudatlansága azon erős alap, melyen biztosan lovagolhat a felekezeti féltékenység, s melyről küldheti nyilait az újabb nevelési irány ellen.

Hogy mindezen felhozott s az ezekhez hasonló körülmények mennyire akadályozzák és nehezítik a népoktatás haladását, ezt — úgy hiszem — mindenki beláthatja hosszabb indokolás nélkül is.

Méltó lesz tehát vizsgálnunk, hogy mit tehetünk s mit kell tennünk a jelzett akadályok elhárítása érdekében?

Bartha Béni.

(Befejezése a jövő számban.)

KISDEDNEVELÉSI ROVAT:

Nebány szó a társasjátékokról.

A játék leginkább megfelel a még hat évet bé nem töltött gyermek kedélyének s ennél fogva a természetszerű nevelés elveinek; a miért is a játékok helyes beosztású alkalmazása a leghathatósabb nevelési eszköz a kisdedekre. Méltán adnak tehát — egyéb foglalkozások mellett — a játékoknak is helyet a gyermekertekben. Erről — úgy hiszem — meg is győződött minden lelkiismeretes kisdednevelő; de — fájdalom! — nem győződtek meg még felőle eléggé azok, a kiknek a kisdednevelés iránt a legnagyobb érdeklődést kellene tanúsítaniok, — nem győződött meg a szülők nagyrésze, a miért is igen gyakran hallhatunk részükről ily nyilatkozatokat: „mire is való az a gyermekert, ha ott csak játszani tanulnak a gyermekek?!” Bizony, igaz, hogy mi ott csak játszunk, játszva foglalkozunk, éneklünk, mesélgetünk, futkározunk; hanem azért vigan telik ám el napunk. Ugyan mit is tehetne a még zsenge korú gyermek egyebet, mint hogy játszodjék, játszva foglalkozzék? Hiszen ez az ő boldogsága!

Azt, hogy a kis gyermeknek játék kell, belátták már régen; és ezért van ma már anynyi játék-eszközről gondoskodva. Hej, de ezek nagy része nem igazán gyermekeknek való ám! Hanem azért a szülők mégis temér-

dek pénzt költenek el gyakran a legnagyobb haszontalanságokra is, csak hogy gyermekeiknek élvezetet szerezzenek. Különös azonban, hogy azt már nem szeretik a szülők, hogy a gyermekertben is anynyi játék alkalmaztatik. Mintha bizony a gyermekert nem is játszó, óvó és foglalkoztatva fejlesztő hely volna, hanem valóságos tudós iskola!

Feladják a még alig 3—4 éves gyermeket a gyermekertbe és már pár nap mulva azt kérdezik szegénytől; „hát mit tanúltál? Tudsz-e már valamit?” Természetes, hogy erre a szegény gyermek azt feleli: „nem tanultunk semmit, csak játszodtunk.” Igaza is van, hisz ott minden foglalkozás játékszerűen alkalmaztatik. Ezért azután sok szülő neheztel is, és azt mondja: „Bizony jobb volna, ha olvasni tanítanának!” S hogy terve sikerüljön, nem egy ki is veszi és beadja néha már 5 éves gyermekét is az elemi iskolába, mert ott olvasni tanul. Olvasni — a még alig hat éves gyermek! Hiszen ez valódi kínzás rá nézve és sehogy sem felel meg a természetszerű nevelés elveinek. De ha az olvasni-tanítás ily korban még nem felel meg amaz elveknek, annál inkább megfelel a játék, — értve különösen azokat a játékokat, a melyeket a gyermekertekben a kisdedek gyönyörködtetésére, hasznos foglalkoztatására és szellemük ébresztgetésére alkalmaznak.

E játékoknak többféle nemei vannak, a melyek mindenikének meg van a maga haszna. Jelen cikkemben azonban csak kizárólag a társasjátékokról, s különösen hasznuk- és alkalmazásukról leszek bátor néhány sort írni.

Ha a társasjátékok helyesen alkalmaztatnak, megbecsülhetetlen nevelési eszközül szolgálnak.

Ugyanis e játékok nagy mérvben fejlesztik a gyermekertben az ösztartás és a közérzület szellemét; már csak azért is, mert társak nélkül végre sem hajhatók. Fontosak egyszersmind azért, mert általuk jókor megszokja a gyermek saját akaratát mások akaratának alárendelni. Hisz, ha úgy nem teszen, nem vehet részt a játékban, a melynek megválasztásában és végrehajtásában nem az ő saját akarata, hanem a többségé teljesítettik. Már ezen két okért is megbecsülhetetlenek e játékok a gyermekek nevelésében. Mert, ha a gyermeket elég jókor szoktatjuk társak között élni, akaratát mások akaratának alárendelni: nem lesz magába vonuló, önző és mindent csak saját enyéért tevő, hanem már kis korában magába veszi és érleli lelkében mindazon tulajdonok magvait, a melyekkel békés, hasznos és jó szellemű tagjává válhatik majd a társadalomnak.

A társas játékokkal rendszeren emberek vagy állatok cselekvései utánoztatnak. Mind ezek nagy mérvben ügyesítik a gyermeket, s mivel egyszersmind testmozgást is igényelnek, egyúttal testgyakorlásul is szolgálnak. Hogy azonban ne váljanak némajátékokká, a mikor csak lehet, értelemfejlesztő beszélgetést, vagy dalokat kell beszönni közzéjük az előforduló tárgyokról és cselekvésekről. Így

sokkal élénkebbek és figyelmesebbek lesznek a gyermekek s értelmi tehetségük fejlődése is nagy mérvben elősegítetik. De természetes, hogy e társasjátékok is csak úgy vezethetnek kellő eredményhez, ha helyesen alkalmaztatnak.

Ha a hozzájuk kötött nevelési célt el akarjuk velük érni, legelső sorban szükséges, hogy tudjuk magunkat a gyermekek kedélyéhez alkalmazni. Legyünk mi is gyermekek, az az velők játszók, nem pedig száraz parancsolók; s inkább tanácsadók, mint rendezők, — de ezt mind úgy alkalmazva, hogy a kellő rend fentartassék. Ezért, a mikor egy-egy játékhoz akarunk kezdeni, tegyünk úgy, mintha mi csak tanácsolnók a gyermekeknek, hogy jó volna most ezt vagy azt játszani. Ha erre ők örömet elárúlják s készségüket jelzik, mielőtt hozzá fognánk, világosítsuk föl, hogy ez vagy ama játék csak úgy szép, ha kellő renddel játszatik, és ha az utánzatok jól hajtának végre.

Midőn dalt is ölelünk fel a társasjátékokkal, annak énekeltetése közben mindig pontosan meg kell tartani a rendes ütenyt. A körforgások közben is ügyelni kell, hogy ütenyre lépjenek a gyermekek. Ha így alkalmazzuk az említett játékokat, nagy mérvben egyesítjük őket velük testileg.

De nemcsak a test egyesítésére kell kizárólag gondot fordítani, hanem fejleszteni kell az értelmi tehetséget is. Ezt különösen a játékokban alkalmazandó beszélgetés által érnetjük el. Itt azonban csak úgy lehet kellő eredményhez jutni, ha oly játékokat alkalmazunk, a melyekhez értelemfejlesztő beszélgetést lehet kötni; és pedig úgy, hogy az kapcsolathoz jöjjön a Fröbel-féle, ismert foglalkozásokhoz alkalmazott beszélgetéssel. A gyermek elméjében csak úgy maradhat meg valami tiszta fogalomnak, ha azt jól megértetjük vele, és ha másról nem beszélünk addig, míg az elmondottat teljesen meg nem értette, világosan föl nem fogta. Vajjon, mily eredményhez vezetne az oly eljárás, a melyben például arra, hogy a munkateremben a munkáknak megfelelőleg az építésről beszélgetnénk, az ezt követő órán, a közteremben, már oly játékokat alkalmaznánk, a melyek a földművelők életét tükröznék, s a megfelelő beszélgetések is a földművelésről szólnának? Miként maradna az ezen két különböző

foglalkozásról folytatott beszélgetés avagy csak vázlatban is meg a gyermekek elméjében? Bizonyára mind a kettőt összezavarnák és egyiket sem értenék és tartanák meg tisztán. De ha ellenkezőleg járunk el; az az, ha a közteremben alkalmazott beszélgetés mintegy folytatása leend a munkateremben alkalmazott beszélgetésnek: az így hallottak nagy részben megmaradnak és jól bevésoódnak a gyermekek elméjébe, s így tiszta fogalmak szerzésére nyújtunk nekik alkalmat.

Ne feledjük végre azt sem, hogy e játékok igen jó alkalmul szolgálnak arra is, hogy lejátszásuk közben is szoktassuk kisdedeinket egymás iránti gyöngédségre, szívessegre és szeretetre; valamint módot nyújtanak arra is, hogy természetüket s lelkületüket tanulmányozhassuk s kiismerhessük. A játék közelebb hozza a gyermekeket nemcsak egymáshoz, hanem felügyelőjükhez s nevelőjükhez is. Ilyenkor többet engednek meg maguknak, de könnyebben is tanulnak tőrsni — még sérelmeket is — egymástól. Mi azonban legyünk szemesek, s a jellemképzés és erkölcsi nevelés érdekeit még játék közben se téveszszük szem elől.

Ne nézzünk el semmi zaklatást, dacoskodást és durvaságot különösen a nagyobbak részéről; sőt szoktassuk rendre arra őket, hogy még ők legyenek a félénkebbek, gyengébbek és kicsinyebbek bátorítói, védelmezői és útasítói. Ha pedig valamelyik ismételt, gyöngéd figyelmeztetésünk után is vétne ez ellen, közülök: büntessük meg azzal, hogy egy időre zárjuk ki a társas játékokban való részvételtől. E büntetés bizonyosan jobban fog hatni rájuk bármily másnemű, szigorú dorgálásnál.

Ha így alkalmazzuk a társasjátékokat, és ha a szülők néha-néha időt szakítanak maguknak arra, hogy a gyermekértben is látogassák meg gyermekeiket: bizonyára nem fog többé az a hír terjengeni közöttük, hogy a játékok alkalmazása csak üres idő-vesztegetés; hanem tapasztalat útján meg fognak győződni maguk is arról, hogy a társasjátékok alkalmazása mennyire megfelel a zsengekorú gyermekek kedélyének és a természetszerű nevelés elveinek.

Szabó Róza.

T Á R C A

Egy

paedagogiai életkép-töredék.

(A W. Grube: „Blicke ins Triebleben d. Seele“ nyomán.)

Hogyan lehessen egy már természeténél fogva makacs, szeszélyes, szenvedélyes és gögös gyermeket úgy nevelni, hogy éppen e nevelés által szerény, barát-

ságos, jóindulatú s minden szigor mellett is kegyes ember váljék belőle, mintaszerűen megmutatta ezt Fenelon a burgundi herceg nevelésében.

Ha az ifjú herceg ingerlékeny vérmérséke, a józan megfontolást elnyomva, őt haragos és türelmetlen kitérésre ragadta, a legegységertöbb néma hallgatással fogadták ezt az udvarmesterek, tanítók, segéd-tanítók, a ház minden szolgálattevői és szolgálói. Úgy bántak vele mint kedélybeteggel: eltávolították könyveit, melyeket e zavart lelkiállapotban úgy sem hasz-

nálhatott; szolgálataikat bizonyos borzadályljal teljesítették, mintha féltek volna közelebbi érintkezésbe jöni vele s mindenfelől szánakozást kifejező arczczal tekintettek reá. A szenvedélyeskedő erre gyorsan magához tért s hogy a magában és maga körül megzavart összhangot ismét helyre-állítsa, nem volt más mód, mint szeretett tanítója lábaihoz borúlni s forró könnyek között kérni tőle bocsánatot. Fenelon nem csekélyebb megindulással szorította kedves tanítványát keblére — s ezzel minden rendben volt ismét. A hercege, hogy biztositásaiban annál inkább higgyjenek, irásban is kifejezést adott annak e képpen:

„Igérem, a mily igaz, hogy hercege vagyok, hogy mindazt, a mit nekem Fenelon abbé parancsol, teljesíteni fogom s neki azon szempillantásban engedelmeskedem, mihelyt valamit megtilt. Ha ebben szavamat nem tartom, alávetem magamat mindennemű büntetésnek és megvetésnek. Versailles, nov. 29. 1689. Lajos.“

Egyszer Fenelon kényszerülve volt növendékéhez oly szigorú és komoly hangon beszélni, a mily komoly éppen az elkövetett hiba volt. Ez a hercege előtt igen erős leczkének látszott s szenvedélye által felizgatva, e szavakban tört ki: „Úram! én tudom, hogy ki vagyok én s ki ön!“ Fenelon erre semmit se szólt, mert tudta, hogy növendéke e perczen képtelen az igazság szavát megérteni. Csak arczvonásain látszott szívének szomorúsága; de az egész napon nem szólt hozzá egy szót se. A következő reggel azonban, alig hogy a burgundi hercege fölbredett, Fenelon, ki ez alkalommal a szokott tanórát bevárni nem akarta, szobájába lépett s a már ekkor szótalan ifjú embert így szólította meg: „Nem tudom, uram, vajjon emlékszik-e még azon szavakra, a melyeket tegnap hozzám intézett, mely szerint t. i. ön jól tudja, hogy ki vagyok én és ki ön. Kötelességem önnek megmondani, hogy ön sem az egyiket, sem a másikat nem tudja. Azt képzeli talán, hogy ön több, mint én? Ezt önnek valószínűen szolgálai mondották; én azonban nem tartozkodom önnek kijelenteni, hogy én több vagyok önnél! Ön bizonyosan azonnal átlátja, hogy itt nem születésről van szó. Ön valószínűleg eszelősnek tartaná azt, a ki magának érdemül tudná be, hogy egy termékenyítő eső az ő szántóföldreire, s nem a szomszédjáéra hullott. Éppen oly kevésbé lenne ön böles, ha születésével hízelegne magának, a mi az ön személyes érdemeit mivel se növeli. Be kell látnia, hogy én belátás és ismeretek dolgában ön felett állok. Ön csupán csak azt tudja, a mire én tanítottam. Az pedig, a mire én önt tanítottam, még nagyon kevés ahoz képest, a mire még tanítanom kellene. Tekintélye önnek semmi sincs fölöttem; az enyém pedig teljes és korlátlan ön felett. A király, az ön atyja ura, ezt már elég gyakran megmondotta önnek. Azt hiszi talán ön, hogy én valami nagy szerencsének tartom, hogy ön mellé állítottam? Hagyjon fel ezen képzelgéssel! Én ez ál-

lást csupán azért fogadtam el, hogy a királynak engedelmeskedjem és atyjának örömöt szerezzek; nem pedig azon kérdéses előnyért, hogy az ön tanítója lchessek. Hogy e fölül minden kételyét eloszlassam, önt a király elé vezetem s ő felségét kérni fogom, hogy az ön számára egy más tanítót nevezzen ki, a kinnek azt kívánom, hogy fáradozásai jobban sikerüljenek, mint az enyéim.“

A hercege mélyen meg volt szégyenülve és egész lényében megrázkodva hangos zokogásban tört ki: „Oh, uram, én kétségbe vagyok esve a tegnapi eset miatt. Ha ön e dolgot a királyljal közli, akkor én az ő barátságát. . . Ha engem ön elhagy, mit fog rólam a világ gondolni? Igérem önnek, hogy velem mától kezdve mindig megelégedett leend. . . De igérje meg nekem, hogy. . .“

Fenelon semmit se ígért, sőt még egy egész napon át tartotta bizonytalanságban a herceget, s csak midőn vezeklésének igaz voltáról meggyőződött, hajlott ismételt kéréseire és Maintenon asszony eléterjesztéseire, kit azért szerepeltettek ez ügyben, hogy annál ünnepélyesebb és hatásosabb legyen annak lefolyása.

És ime, minden királyi hercegek között a burgundi hercege csüngött a leggyöngédebb háládatossággal az ő nevelőin, ámbár ő volt az, ki ifjúságában legkevesebb hízegő szót hallott.

Eddig a Grube előadása.

*

*

*

Építsünk föl erre most egy kis elméletet. A magánnevelők életében gyakran merül föl ilyen burgundi kérdés. Nekik egyszerűen Fenelon nemes példájára kell mutatnunk. De a szülők figyelmét is volna mire felhívunk kis történetben. A király és Maintenon asszony magatartása, a hercege és nevelője közti viszonytal szemben, egyik erős és legbiztosabb fegyver volt még a jeles Fenelon kezében is. Hány gyerek-óriás jellemének kiképzése válik lehetetlenné a mamák és taták lágyszívű és tudatlan beavatkozása s burgundi erényeket palástolható és abban sokszor éppen gyönyörködő gyengesége által?!

A köznevelés terén értékesíthető elveket is tartalmaz elbeszélésünk.

Egyik ilyen elv az, hogy a nagyon ingerlékeny, heves, indulatos, szenvedélyes növendékek fegyelmezésére, fékezésére leghatásosabb eszköz a tanító nyugodt magatartása. Olajjal tüzet nem lehet oltani, de hideg vízzel biztosan. Már pedig e kérdésben olaj lenne a tanító ingerült, talán éppen indulatos, kitörő fellépése, mely sokkal hamarabb szülné a kacagást, conflictusokat, mint megszegésülést és megbánást.

Második elv az, hogy a heves indulat közben, talán éppen boszúállásból származó fegyelmi kihágások, pl. veszekedések vagy e nemű testi sérelmek, anyagi megkárosítások, tisztátalan kútfőből származó árulkodások, rágalmak nyomozásánál a végeredmény megállapítására be kell várni azon vallomásokat, melyek a nyugodt kedély kifolyásai s melyeket a tény elkövetésére ösztönző pillanatnyi felhevülés már nem hajlandó, talán nem is képes megvesztegetni, elburkolni, mystificálni. Az iskolai kihágások rendszeren a kedély harmóniájának megzavarodásából állanak elő. A jóvátétel, vagy a hatással bíró megtorlás csak amaz összhang helyreálltával következtethet bízatosan. A komolyabb természetű büntetés és a büntetendő tény közzé tehát mindig illesztjük bé az utángondolás és nyugodt megfontolás idejét és alkalmát. A rögtön alkalmazott büntetés a mellett, hogy nekünk sem enged időt a nyomozásra, a gyermek lelkében sokkal inkább a boszúálló megtorlás, mint a javító igazságszolgáltatás színét hordja magán. Ezt pedig a lehetőségig ki kell kerülnünk. Ez által a bizalmat és tiszteletet fokozni fogjuk magunk iránt. Ez pedig összes nevelési működésünkben a legbecsesebb és legbiztosabb eszköz.

Harmadik elv: annak biztos tudata és növendékeink tudatába való átplántálása, hogy mi tanítványaink fölött oly szellemi és erkölcsi fensőséggel bírnak, melynek ellensúlyozására ők a maguk részéről semmit szembe nem állíthatnak, legkevésbé a tandíj vagy társadalmi állás bármiféle nemét. Hanem aztán, hogy ezt érvényesíthessük, valóban bírnunk is kell a szellemi és erkölcsi fensőséget. E nélkül bábbá válunk, játékszerévé a gyermekek szeszélyének. Romlatlan ösztönük féles szemével azonnal fölismerik ők a legkisebb foltot, a legparányibb gyengeséget bennünk, s lelkükben azonnal kinevetnek, elítélnék, lenéznek, később pedig megvetnek. És mi aztán nyerseséggel, erőszakos szigorral híjába igyekezünk az elveszített tekintélyt, becsülést visszaszerezni. A mit ezáltal elérünk, az nem leendő egyéb méltó gyűlöletnél és erkölcsi undornál. Ki ne emlékeznék sokféle tanítói és nevelői között egy-egy ilyen szánalomra méltó szerencsétlenre?!

Kozma Ferencz.

VEGYESEK.

Ismételten figyelmeztetjük t. olvasóinkat, hogy lapunk legközelebbi számát már csak előfizetőinknek küldjük meg. Tisztelettel kérjük ezért mindazokat, a kik az új folyamra még nem fizettek elő, sziveskedjenek az előfizetési díjakat haladéknélkül békülden.

Mély megdöbbenéssel vettük a hírt, hogy Pest-, Pilis-, Zsolt- és Kis-Kúnmegye köztisztvisletben állott, derék tanfelügyelője — **Dömötör János** — a múlt héten, saját kezével vetett véget 33 évre terjedt életének, a melyhez mind a tanügy, mind az irodalom anynyi szép reményt kötött. Nem családi vagy anyagi bajok, hanem egygyógyíthatatlannak képzelt betegség rögeszméje vezették a különben vig kedélyű férfit e szerencsetlen elhatározásra, a melynek végrehajtásával talán először okozott bánatot azoknak, kik közel állottak lelkéhez. Örizzük meg hasznos munkásságának emlékét lelkünkben, s ettől erősítve, küzdjünk tántorodás nélkül tovább is mind azokért, a mikért életében ő anynyi odaadással küzdött.

— **Örömmel olvastuk** a „Hon“ e hó 11-ről kiadott számában, hogy a régóta tervezgetett paedagogiai társulat, a melynek életbe léptetését egy derék tanító egyesület (a vértessaljai) indítványozta volt legelőbb, a napokban csakugyan megalakult. Mihelyt alapszabályait vagy kibocsájtandó felhívását megkapjuk, kedves kötelességünknek ismerendjük, tüzetesen megismertetni t. olvasóinkkal e szép reményekre jogosító társulat működése célját s körét.

— **Bartha Béni**, sepsi-szentgyörgyi közs. isk. tanító pályatársunk, egy javított szerkezetű számoló gépet készített, a melynek kezeléséhez a számtan tanításának megkezdését több tekintetben megkönnyítő „Útasítás“-t is írt. — Hiszszük, hogy e hazai, jóra való taneszköz is méltán kérhetne és foglalhatna helyet a Budapesten nem régen megnyitott „országos tantermüzem“-ban.

— **Kassán**, — a mint a gondosan szerkesztett „Kassa és Vidéké“-ben olvassuk — a tanfelügyelőség legutóbbi jelentése szerint, a város összes tanköteles gyermekeinek mindössze is csak $3\frac{1}{2}\%$ -a nem jár még iskolába. — Gyönyörű állapot; de ezt mi itt Kolozsvárt — úgy látszik — nem egy hamar érjük el!

— **Nyilvános nyugtatóványok.** A „Család és Iskola“ 1877-ki folyamára előfizettek:

a) egész évre, 3 frttal:

1. az állami tanítónő képezde Győrött. 2. az állami tanító képezde Sz.-Keresztúron. 3. az állami tanító képezde Szepes-Iglón. 4. az állami felső népiskola Hoszszúfaluban. 5. a „Báró Eötvös“-féle népiskola Dicső-Szt.-Mártonban. 6. a csikmegyei felső népiskola Csik-Szeredán. 7. Haynald Lajos, érsek, Kalocsán. 8. a kolozsvári kör helyt. 9. a községi iskola Bikszádon. 10. Darkó Mihály néptanító Dálnokon. 11. Esztegar Antal tanító Bály.-Váralján. 12. Hollósy-Berkovics Teréz úrhölgy Zombolyán. 13. Mihác Elek ev. ref. lelkész M.-Valkón. 14. Németh Zsigmond községi tanító N.-Dorogh. 15. Dr. Winkler Frigyes orvos Mocson. 16. a tanító képző intézet N. Körösön. (Folytatása következik).

Ez alkalommal tisztelettel felkérem testületünk rendes és pártoló tagjait, úgy a helybelieket, mint a vidékieket, sziveskedjenek tagsági díjaikat — ha csak lehetséges — február hó első napjaiban bekülden. Kolozsvárt, 1877 január 12-én.

Propper Ferencz,
a kolozsmegyei tanító testület pénztárnoka.

Felelős szerkesztő: **VÁRADI KÁROLY.**